

**ОТ НАСЛЕДСТВОТО
КЪМ БЪДЕЩЕТО**

П Р О Г Р А М А

за управление и развитие
на Институт за изследване на изкуствата –
Българска академия на науките (2026–2030)

на кандидата за директор
проф. д-р Йоана Спасова-Дикова,

директор на Института за изследване на
изкуствата – Българска академия на науките

ЕДИНЕНИЕ, БАЛАНС, СЪЗДАНИЕ, КРАСОТА

Въвеждащи думи¹

В мотото на програмата: „*Единение, баланс, съзидание, красота*“ е заложена идеята за устойчиво развитие на стратегически важни за българската култура институции, какъвто е Институтът за изследване на изкуствата към Българската академия на науките. Стремекът е към „постигане на баланс между социалните и екологичните принципи, като социално оправдано и екологосъобразно икономическо развитие“ („Концепция за устойчиво развитие“). В предишната програма мотото беше „Силни сме, когато сме заедно!“. Тази основополагаща концепция за единение, сплотеност и колегиалност е залегнала и в тази програма. В предстоящия програмен период обаче са добавени още три същностни елемента в цялостната дейност на Института, а именно – балансът, съзиданието и красотата, които са взаимно свързани, доколкото истинската красота идва от съзиданието и от вътрешния баланс, гарантиран от единението, от реда, който носи мир.

Програмата се опира на основните стълбове:

- Единение, сплотеност, доверие;
- Баланс, хармония, равновесие;
- Съзидание, изграждане, растеж;
- Красота и съвършенство, подобно на черупката на древния

главоног организъм *Nautilus pompilius*, която е върховен еталон за естетика. В сърцето на тази жива скулптура, подчинена на божествената пропорция на Златното сечение, науката открива безупречен закон на физиката, а изкуството – абсолютната дефиниция за красота. Черупката на *Nautilus*-а се разгръща в безкрайна логаритмична спирала, която следва числата на Фибоначи с математическа прецизност и осигурява перфектен

¹ Бих искала да изкажа благодарност на всички колеги, които ми съдействаха с информация и идеи за изготвянето на програмата.

баланс и красота. Този природен шедьовър доказва, че най-висшата форма на наука винаги се стреми към изкуство, а най-чистото изкуство стъпва върху вечните закони на научната хармония.

Институтът за изследване на изкуствата – БАН е един от най-разнородните, най-пъстрите институти в Българската академия на науките, обединяващ научните изследвания в почти всички области на изкуствата – изобразителни изкуства, музика, сценични изкуства, екранни изкуства и архитектура. Цел на представената програма е музите на изкуствата (включително Клио – музата на историята) да танцуват заедно – в един ритъм, с единна аура, в хармония. Реализацията на тази доста амбициозна задача е трудна, когато става дума за различни области, за различни периоди от историята на човечеството от древността до днес, за различни личности, за различни методи и подходи.

Не крия, че в програмата са заложени някои мои труднопостижими визии за развитието на науките за изкуствата, на хуманитаристиката, на науката като цяло в България и в световен мащаб, в качеството ми на учен, който работи в Институт за изследване на изкуствата повече от три десетилетия и като бивш научен секретар на ИИИЗк – БАН, след това – на БАН на направления „Културноисторическо наследство и национална идентичност“ и „Човек и общество“, както и на настоящ директор на Института в първи мандат.

В същото време моят стремеж е да представя една максимално реалистична и реализуема програма, изградена въз основа на реално съществуващи условия, предпоставки и резултати. Тя е съобразена с редица стратегически и нормативни документи: с Кодекса на труда, ЗВО, ЗРАСРБ, Закона за БАН, Устава на БАН, Правилниците на МОН и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН. Следва насоките на „Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2017 –

2030 г.“, на „Стратегията за развитието на БАН (2018–2030)“, на стратегическите проучвания на Европейския съюз, на утвърдените научни тематики, на правителствените приоритети, на Европейския етичен кодекс за почтеност на научните изследвания ALLEA2, на Правилника за дейността на Института и на Правилника за устройството и дейността на Комисията по академична етика към ИИИЗк при БАН и др.

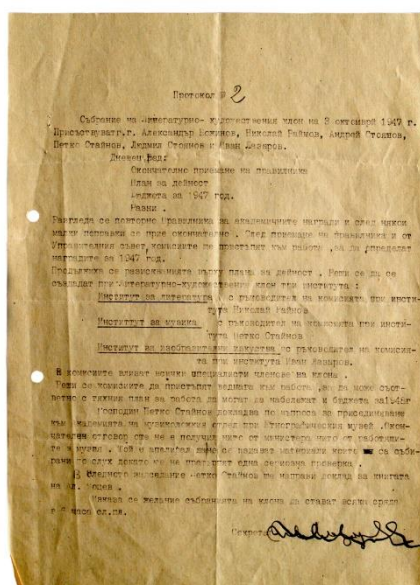
В програмата, озаглавена „От наследството към бъдещето“, се посочват предизвикателствата, поставени пред науките за изкуствата днес, силните и слабите страни в дейността и в управлението на Института, съществуващите остри проблеми, очертават се перспективи, но неизбежно е и краткото представяне на постигнатото в един от най-старите институти в Българска академия на науките.

Наследството

Институтът за изследване на изкуствата – БАН е с дълга история и значителни постижения през годините. Институтът е единствената специализирана научноизследователска институция в България за разработки в областта на античната, средновековната и съвременната художествена култура.

Неговата мисия, съгласно чл. 3. (1) от Правилника за дейността на Института, е: 1. да изследва проблемите на изкуствата, архитектурата и културата в регионален, европейски и световен контекст; 2. да проучва и осмисля културното наследство и националната идентичност.

Днешният Институт за изследване на изкуствата е пряк наследник на създадените през 1947 г.² Институт за изобразителни изкуства, оглавяван от видния скулптор акад. Иван Лазаров, Институт за музика (с музей), под ръководството на бележития композитор и общественик акад. Петко Стайнов, както и на създадения през 1949 г. Институт за градоустройство и архитектура под ръководството на чл.-кор. проф. арх. Любен Тонев.

² НА-БАН, ф. 24, оп. 1а, а.е. 6, Протокол № 2 на ЛХК, 3 октомври 1947 г.

Плакет „Св. св. Кирил и Методий“ на Президента на Република България и Почетен плакет (златен) на Председателя на БАН по случай 75-годишнината от създаването на ИИИЗк – БАН през 2022 г.

С годините Институтът за изобразителни изкуства разширява обсега на своята дейност и включва нови структурни звена за изследователска работа в областта на театъра, киното и телевизията, а Институтът за музика, създаден първоначално за да осъществява изследвания предимно на музикалния фолклор в България, също си поставя по-широки задачи и формира секции по история и теория на музиката, музикална педагогия и психология. През 1988 г. двата института се обединяват: създаден е Институтът по проблеми на изкуствознанието, който през 1994 се преименува на Институт за изкуствознание. През 2010 г. Центърът по архитектурознание се влива в Института за изкуствознание, който се преименува в Институт за изследване на изкуствата. Институтът се помещава в къщата на Андрей Ляпчев (1866–1933) – министър-председател на България от 1926 до 1931 г., завещал дома си на Българската академия на науките.

Домът на Андрей Ляпчев

Понастоящем ИИИЗк се състои от четири структурни звена (сектори): „Изобразителни изкуства“, „Музика“, „Театър“, „Екранни изкуства“. Също така, в Института са създадени: Национален научен център за опазване на културното наследство (ННЦОКН), Център за информационна, издателска и проектна дейност. Има библиотека, група „Информационни технологии“, отдел „Административно обслужване“ и отдел „Финансово-икономически“. В тази структура рефлектира процес на неколkokратни вливания / редукиции на научни звена през годините.

Институтът за изследване на изкуствата, съгласно приоритетите, посочени в Правилника за дейността на Института, осъществява фундаментални и приложни, индивидуални и колективни, профилирани и интердисциплинарни научни изследвания; разработва съвместни проекти в сътрудничество с научноизследователски, образователни, културни и други сродни организации в страната и в чужбина. В Института се изследват историята, теорията и развитието на изкуствата, архитектурата и културата; събират се, описват се, систематизират се, анализират се, съхраняват се, дигитализират се архивни фондове; създават се условия за ефективното им използване за научни и за културни некомерсиални цели и за представянето им пред обществеността. В Института се осъществява експертна и консултантска дейност към външни и вътрешни за БАН институции и организации; разработват се проекти за консервация, реставрация, ревитализация и социализация на обекти на изкуствата; подготвят се висококвалифицирани специалисти по съвременни конкурентноспособни докторски програми.

Научната проблематика е фокусирана главно върху анализа на художествени артефакти, явления и личности, свързани с многовековното българско наследство и неговата специфична роля в конструирането на европейската култура. Изследванията се провеждат в рамките на пет дългосрочни проблемно-тематични модула: „Българското културно наследство в европейски и световен контекст“; „Версии на модерността“; „Изкуството през периода на социализма“; „Глобализация, изкуство, идентичност“; „Дигитализиране и архивиране на културното наследство“. Чрез работата по проблемно-тематичните модули се постига преодоляване на фрагментацията в научните изследвания, консолидиране на научноизследователския потенциал, споделено използване на изградената инфраструктура, концентрацията на финансови ресурси за решаване на важни за обществото проблеми. Изследванията се поставят в по-широк балкански, европейски и световен контекст и във връзка с културните процеси в областта на изкуствата и на културата.

В ИИИЗк се работи по различни планови проекти по бюджетна субсидия и по проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания“; от „Столична община, програма „Култура“, от „Министерство на културата“; от Министерски съвет – Национална научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (ННП „Българистика“); от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие – Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ „Изграждане и развитие на Центрове за върхови постижения „Наследство.БГ“, която успешно приключи първи етап и продължи нейният втори етап „Устойчиво развитие на Център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № BG16RFPR002-1.014-0011 и др.

Общо утвърдената бюджетна субсидия нарастваше през последните години, което до голяма степен е свързано с повишаването на

минималната работна заплата и с ръста на инфлация. За периода 2023 до 2025 г. утвърдената субсидия възлиза на 11 225 155 лева. Привлечените външни средства по проекти от 2023 до 2025 г. вкл. са 574 570 лева (5,1% от бюджетната субсидия). За съжаление за получаваните средства по външни проекти, част от които са дългосрочни, не се начислява нарастващ инфлационен коефициент.

ИИИЗк осъществява активна публикационна дейност. За периода януари 2023 – август 2026 г. от печат са излезли 678 научни публикации, от тях има 38 монографии, а реферираните статии са 640: 9 са индексирани в WoS и в Scopus с кuartил, 91 са без IF и SJR; 105 са в ERIH+ и 435 са в други реферирани специализирани национални и престижни международни издания в област „Изкуство“ – „Изобразителни изкуства“, „Музика“, „Театър“, „Екранни изкуства“, „Архитектура“.

Монографии, научни награди и грамоти във витрината.
Фойе на Института за изследване на изкуствата – БАН

Публикации ИИИЗк - БАН

2023–2026

За периода януари 2023 – август 2026 г. са забелязани 1728 цитирания. От тях 134 са в Web of Science и Scopus, а 210 са в други престижни международни издания за изкуствата. Цитируемостта като цяло е много добра и през годините това ниво се задържа.

Обучението на докторанти е една от основните и важни дейности на ИИИЗк, с която той не само допринася за качествено повишаване на квалификацията на млади специалисти от областите на изкуствата, но създава и нови попълнения в научните среди и база за развитие на научните изследвания.

Обучението на докторанти в Института за изследване на изкуствата, БАН се осъществява по четири докторски програми, акредитирани от НАОА с много добра оценка за всички форми на обучение и срок на валидност шест години, до 14 октомври 2026 г. В най-скоро време очакваме резултатите от откритата от НАОА през 2025 г. процедура за акредитация на четирите докторски програми.

Акредитирани докторски програми в НАОА

Институт за изследване на изкуствата			
Теория и история на архитектурата	9,19	09.02.2024 г.	5.7 Архитектура, строителство и геодезия
Изкуствознание и изобразителни изкуства	9,12	14.10.2026 г.	8.1 Теория на изкуствата
Музикознание, музикално и танцово изкуство	9,09	14.10.2026 г.	8.3 Музикално и танцово изкуство
Театрознание и театрално изкуство	9,07	14.10.2026 г.	8.4 Театрално и филмово изкуство
Кинознание, киноизкуство и телевизия	9,06	14.10.2026 г.	8.4 Театрално и филмово изкуство

За съжаление докторската програма „Теория и история на архитектурата“ беше прекратена, поради закриване на сектор „Архитектура“ през 2022 г.

През периода 2023–2026 г. в Института са се обучавали 26 редовни докторанти. Защитили са 18. С право на защита са отчислени 13 души. 6 са получили допълнителна стипендия: на петима са изплатени по две допълнителни стипендии за успешна вътрешна защита в рамките на тригодишния срок на обучение и за публична защита през първата година след отчисляването; още един докторант има допълнителна стипендия за защита през първата година след отчисляването. Към момента има 15 души (13 редовно, 1 задочно, 1 редовно обучение по ПМС 130/1993). Очаква се към края на годината да има нови постъпления.

Необходимо е да се отбележи, че учени от Института активно участват в обучението на бакалаври, магистри и докторанти в други ВУЗ-ове, което е гарант за заздравяване на връзките между Института и други образователни институции, както и дава възможност за привличане на докторанти и млади учени.

По отношение на издателската дейност има установени традиции. В Института е създаден специален „Център за информационна, издателска и проектна дейност“, който подпомага цялостната публикационна активност на учените. Основни периодични издания на института са: „Проблеми на изкуството“, „Българско музикознание“, „Изкуствоведски четения“ и „Изкуство и контекст“.

Сборниците от „Изкуствоведските четения“ регулярно се включват в световната база данни WoS, а списанията „Проблеми на изкуството“ и „Българско музикознание“ се реферират в ERIH PLUS. Информация за тези издания постоянно се качва в CEEOL. Това е сериозна крачка към повишаване на международната видимост на научните изследвания на учените от Института. Също така е похвално, че от 2023 г. е въведено задължително условие всички учени от Института да се регистрират в ORCID и Researchgate, а броят на регистрации на колеги в световни платформи като Publons, Google Scholar, Academia.edu и др. е нараснал.

Центърът за издателска дейност се занимава и с подготовката на други монографии и научни сборници, както и с „Платформа за изкуства“ – онлайн пространство, в която се публикуват статии, рецензии, интервюта и новини за актуални събития и съвременни творци. (Платформа за изкуства – Институт за изследване на изкуствата – БАН (artstudies.bg)).

В Института се осъществява експертна и консултантска дейност към външни и вътрешни за БАН институции и организации. Учените от ИИИЗк са високо ценени експерти, търсени като консултанти за създаване на изложби, концерти, филми; като членове на национални и международни комисии; като оперативни критици; изследват, съхраняват и популяризират националното и световното културно и историческо наследство. Учените участват активно в процедури за образователно

ниво, научни степени и за академични длъжности, изготвят и други рецензии и становища за книги, статии и програми.

ИИИЗк разполага с богат архив и библиотека. Има Архивен съвет и Библиотечен съвет. Важна е ролята и на специалния Национален научен център за опазване на културното наследство (ННЦОКН), в който се съхраняват, обработват, дигитализират и предоставят на потребители архивни документи.

През последните години материално-техническата база продължи бъде подобрявана. Бяха направени ремонти на сградата на ул. „Кракра“ № 21, както и на някои от помещенията в бл. 5-б и бл. 6 на ул. „Акад. Г. Бончев“. Също така по проекти бяха закупени нови дълготрайни материални активи.

През декември 2023 г. в Института за изследване на изкуствата – БАН тържествено беше открита новата лаборатория „Интерактивна карта на изкуствата в България“, изградена и оборудвана по проект BG05M2OP001-1.001-0001 „Изграждане и развитие на център за върхови постижения „Наследство БГ“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014–2020, приоритетна ос 1 „Научни изследвания и технологично развитие“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР)“.

Преди и след ремонта на лабораторията

Откриване на лабораторията „Интерактивна карта на изкуствата в България“

Сериозен проблем със сградния фонд на Института представлява дворното пространство и прилежащите сгради на ул. „Кракра“ № 21, където е къщата на Андрей Ляпчев, които са собственост на БАН – Администрация, доколкото има опасност от наводняване на подземните помещения и срутвания. Предприети са мерки съвместно с БАН – А за разрешаване на тези проблеми.

Дворът на „Кракра“ № 21 с прилежащите сгради,
собственост на БАН – Администрация

Бихме могли да обобщим силните страни на ИИИЗк, утвърдил се през годините като значим, научен, експертен и културен център в България в областта на изучаване на изкуствата:

- Висококвалифицирани учени;
- Високи критерии за академично израстване;
- Научен състав от различни по специализация учени, което дава възможност за динамичен обмен на знания и методи, предполага провеждане на интердисциплинарни изследвания и цялостен подход към сложните научни предизвикателства;
- Активна публикационна дейност: монографии, статии и студии в реферирани издания (вкл. в международни издания, WoS, SCOPUS, ERIN PLUS);

- Сериозни научни разработки по планови проекти и по проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания“, ОП НОИР, Изграждане и развитие на Центрове за върхови постижения Наследство.БГ, НПП КИННПОР, НПП „Българистика“, „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ (НПП „Българистика“), НПП „Подкрепа за млади учени, докторанти и постдокторанти“;

- Активна научноприложна дейност;
- Активна образователна дейност по 4 докторски програми;
- Богата библиотека и архив. Модерно хранилище за книжни издания;

- Активна преподавателска дейност във ВУЗ-ове;
- Активна експертна дейност;
- Добра материално-техническа база.

Настоящи предизвикателства

Въпреки своите постижения през годините, както и напоследък, Институтът за изследване на изкуствата е изправен пред редица предизвикателства, свързани с различни вътрешни и външни фактори.

Най-важното във всяка една организация са хората. Едно от големите предизвикателства е свързано с кадровите проблеми, характерни не само за повечето от институтите на БАН, но и за всички ВУЗ-ове в България, а именно: застаряващ състав и недостиг на млади учени.

Този проблем засега в Института не е чак толкова голям, но в близките години може да стане съществен.

Към 31.08.2026 г. в ИИИЗк, чиято планова численост е 98 души, заетите щатни бройки са 93,5, от които изследователският състав се състои от 56 учени (към 31.08.2026), от които 29 са хабилитирани лица (12 професори и 17 доценти) и 27 са главни асистенти. Незаети са 4,5 щатни бройки, като се очаква 2 бройки да бъдат запълнени с учени, назначени след вече обявен конкурс за главен асистент. Важна тенденция е стремежът за постоянното нарастване на броя на доцентите и главните асистенти.

Научен състав на ИИИЗк - БАН

Научен състав на ИИИЗк - БАН

към 31.08.2026 г. - 56 души

мъже / жени

брой мъже - 15 (27%)

брой жени - 41 (73%)

Възрастов профил на ИИИЗк - БАН

към 31.08.2026

Професори - 12

Доценти - 17

Главни асистенти - 27

През последните години броят на професорите намалява спрямо този на доцентите и главните асистенти, предимно поради навършване на пенсионна възраст на учените от висшия хабилитиран състав. Средната възраст на научния състав към 31.08.2026 г. е 50, 9 години като броят на учените под 50 и над 50-годишна възраст е в съотношение 9:10.

Важен аспект на кадровата политика на ръководството е академичното израстване на учените от Института.

В периода 2023–2026 е присъдена научната степен „доктор на науките“ на 1 учен. 1 от учените в момента е в процедура за присъждане на научната степен „доктор на науките“.

Също така през последните четири години (2023–2026) са проведени и успешно завършили следните конкурси за заемане на академични длъжности:

- главен асистент – 10
- доцент – 7
- професор – 3

През 2026 г. са открити следните процедури, чийто резултати ще бъдат обявени през ноември и декември месец т. г.:

- главен асистент – 3
- доцент – 1
- професор – 3

През периода са се хабилитирали 10 души. Очаква се да се хабилитират още четирима. Общо 14 души за четири години. Също така са новоназначени 13 учени за главни асистенти.

Специфичен проблем в ИИИЗк е постигането на баланс между различните научни области и запазването на минималния брой изследователи по групи и сектори. Някои групи и сектори в Института буквално се „топят“. Този проблем е повсеместен в цялата научна

общност в България. Разбира се, има решение в окрупняването на различните групи и сектори чрез създаване на екипи с подобна или интердисциплинарна научна проблематика. Вече беше споменато, че сектор „Архитектура“ в ИИИЗк е бил закрит, поради липса на учени. Към момента има само един архитект, доцент в сектора, група „Старо изкуство“. Тази тенденция е тревожна, но през изминалия период този сектор не беше възобновен. В продължение на десетилетия БАН определено беше алтернатива на УАСГ за сериозни научни разработки и обучение на научни кадри по архитектура, както в областта на теорията, така и на историята на архитектурата – едно недостатъчно разработено поле у нас. Особено, когато става дума за българската архитектура в европейски контекст.

Тези проблеми имат нужда от спешно разрешаване.

Едно от най-големите предизвикателства е вече хроничният недостиг на средства в БАН по бюджетна субсидия, въпреки полаганите огромни усилия от страна на Ръководството и на ОС на БАН. Той неизбежно рефлектира и в ИИИЗк, при това доста сериозно. Институтът не отдава имоти под наем, не извършва стопанска дейност, спечелените външни проекти, съобразно капацитета на Института, не са извънредно много и са за сравнително малки суми. Големи международни проекти по Европейски програми няма, поради специфичния хуманитаристичен, изкуствоведски и българистичен профил на Института, което е свързано със слаб интерес от страна на потенциални международни инвеститори в научните изследвания, провеждани в ИИИЗк.

Все пак не е за пренебрегване, че Институтът има приходи извън бюджетната субсидия както по проекти, което беше споменато, така и от внесени такси за обучение от докторанти, абонамент на двете списания и продажба на книги, издания на ИИИЗк.

По отношение на сътрудничеството с други институции, през последните години Институтът е сключил споразумения за партньорство с множество български национални културни институции. По общи проекти се работи с редица университети и академии: Софийски университет „Св. Климент Охридски“; Университет по архитектура, строителство и геодезия; Технически университет – София; Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“; Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“; Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград; Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“; Нов български университет; Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“; Национална художествена академия; Национална музикална академия „Проф. Панчо Владигеров“; Национална спортна академия „Васил Левски“; Академия за танцово и музикално и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив.

Други организации, с които бяха сключени споразумения за съвместни дейности са следните музеи, галерии, библиотеки, агенции и пр.: Българска телеграфна агенция (БТА); Национална библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ); Национална художествена галерия; Софийска градска галерия; Регионален исторически музей – София (РИМ–София); Регионалният исторически музей – Варна (РИМ–Варна); Общински институт „Старинен Пловдив“, управляващ Епископската базилика на Филипопол (Пловдив); Художествена галерия – Казанлък; Българска национална филмотека; Международният музикален фестивал „Софийски музикални седмици“ и др.

Подписване на споразумение с Българската телеграфна агенция

Подписване на споразумение с Международния музикален фестивал „Софийски музикални седмици“

Напоследък е тясно сътрудничеството по проекти и с други институти и звена на БАН: Национален археологически институт с музей към БАН; Институт за български език към БАН; Институт за литература към БАН; Институт за исторически изследвания към БАН; Институт за балканистика с център по тракология „Проф. Александър Фол“ към БАН; Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей към БАН; Кирило-Методиевски научен център към БАН; Национален институт по геофизика, геодезия и география към БАН; Централна библиотека – БАН.

За периода 2023–2026 г. международната дейност на ИИИЗк значително се активизира. Бяха възобновени и новоподписани няколко меморандума за сътрудничество с чуждестранни академични институции и организации, между които Палацки Университет в Оломоуц, Чехия (Palacký University Olomouc); Държавен университет за театрално и филмово изкуство „Шота Руставели“, Грузия (TAFU); Институт за археология и история на изкуството – Клуж-Напока (rcrfcluj.ro), Университет „Адам Мицкевич“, Познан, Полша (Adam Mickiewicz University, Poznań, Poland); департамент „История и изкуство“, Белградски университет (History of Art); Институт за етнология към Украинската академия на науките, гр. Львов (Институт Народнознавства НАН України); Институт за старославянска култура, Прилеп, Република Северна Македония (Old.isk.edu.mk); Институт за хуманитаристика към Университета Кьонсан, Южна Корея (Gyeongsang National University) и др.

Подписване на меморандум с Университета
„Адам Мицкевич“, Познан, Полша

Подписване на меморандум с Държавен университет за театрално
и филмово изкуство „Шота Руставели“, Грузия

Институтът е член на Association internationale des critiques d'art (AICA), Union Académique Internationale (UAI), European Alliance of Academies. Учени на ИИИЗк са членове на European Cultural Centre, Женева; European Network for Research Evaluation in the Social Sciences and the Humanities (ENRESSH); The International Federation of Film Critics (FIPRESCI); Society for Animation Studies, USA; International Association of Theatre Critics (IATC); International Organisation of Scenographers and

Theatre Architects (OISTAT); Association Internationale des Études Byzantines (AIEB – AIEB); European Network for Avant-Garde and Modernism Studies (EAM); International Council on Monuments and Sites (ICOMOS); American Musicological Society (The American Musicological Society: A Hub for Music Research – AMS); Network for promoting of Asian cinema (netpac); International Musicological Society (IMS); Bulgarian Studies Association, USA и др. Учените на ИИИЗк участват активно в международни научноизследователски проекти.

Друго важно предизвикателство е свързано с комуникационната стратегия на ИИИЗк и неговата видимост и полза за обществото. Сайтът на ИИИЗк ([ArtStudies | Институт за изследване на изкуствата](#)) беше одитиран през август 2026 от Министерството на иновациите и дигиталната трансформация. Заключение е, че по 11 критерия изискванията са изпълнени успешно. Направени са препоръки най-вече в посока на нови изисквания за осигуряване на достъп до сайта на хора с увреждания. В момента се правят подобрения и допълнения в сайта. Също така по време на акредитацията от НАОА сайтът и по-специално страницата за докторските програми беше специално похвалена от членовете на експертните групи по различните програми. (Протоколи от заседанията.) Сайтът е на български и на английски език и в него постоянно се представя публично различна информация, свързана с дейностите на ИИИЗк, не само у нас, но и в международен мащаб. Това е в съзвучие с приоритетите на БАН за увеличаване на видимостта на БАН и неговите институти. Също така се използват всички модерни средства за комуникация като страницата на ИИИЗк във *Facebook* ([Институт за изследване на изкуствата/Institute of Art Studies | Facebook](#)) и страницата на БАН-администрация ([Институт за изследване на изкуствата – Българска академия на науките \(bas.bg\)](#)).

ИИИЗк ежегодно връчва наградата на Института „Съживено наследство“ / *Animated Heritage* за достижения на съвременни творци в интерпретацията на културното наследство. Чрез нея учените от Института се опитват да поощряват процеси и явления в актуалния културен живот на страната. На изтъкнати български и чуждестранни творци и колективи, които пазят елементи на автентично пресъздадено културно наследство, се връчва статуетка-реплика на праисторически идол, намерен при разкопки в Търновско. През последните години нейни носители са: диригентът Емил Табаков (2022); художникът Алцек Мишев (2023); кинорежисьорът проф. Георги Дюлгеров (2024); скулпторът Георги Чапкънов (2025) и колективът на Старозагорската опера (2026).

Връчване на наградата „Съживено наследство“
на кинорежисьора проф. Георги Дюлгеров (2024)

Въпреки положените усилия от ръководството и учените, по отношение на комуникационната стратегия на Института има какво още да се желае в посока на по-нататъшно създаване на устойчиви връзки с медиите и засилване на международната видимост.

Основните предизвикателства, които стоят пред Института за изследване на изкуствата, са свързани както с вътрешната среда, така и с външни фактори.

Външна среда

- Липса на национална стратегия за развитие на културата и изкуствата;
- Липса на устойчиви и целесъобразни културни политики;
- Липса на устойчиви ценности в обществото, спрямо културата и изкуствата;
- Ниско бюджетно финансиране;
- Създаване на напрежение между точните, природните, хуманитарните и социалните науки в съревнование за по-високи наукометрични резултати в несравними области по различните наукометрични показатели;
- Дългогодишна слаба подкрепа на българистичните изследвания; (НПП „Българистика“ от 2022 г. е опит за преодоляване на натрупаните дефицити в тази посока);
- Липса на специални политики за култивиране на публичния интерес към изкуството и високите художествени и научни постижения в областта на изкуствата;
- Слаб интерес от страна на млади специалисти в областта на изкуствата към научните изследвания, поради ниско заплащане;

- Предлагане и търсене на бързи PR-кампании, жълти новини, а не на сериозни проучвания и изследвания в областта на изкуствата;
- Демографска криза;
- Икономическа и политическа криза.

Вътрешна среда

- Застаряващ екип;
- Недостатъчен брой млади учени;
- Недостатъчен баланс между различни научно-изследователски полета;
- Недостатъчно публикации с импакт фактор и импакт ранг;
- Недостатъчно външни проекти за привличане на допълнителни средства;
- Недостатъчно активна международна дейност и участие в проекти извън България;
- Недостатъчна експертна дейност извън България;
- Необходимост от постоянна поддръжка на сградите и ДМА, както и обновяване на техниката при липса на средства;
- Поддръжка и разширяване на оборудването на хранилищата за архивите при липса на средства;
- Бавен процес на дигитализиране на архивите, поради недостиг на кадри, техника и липса на средства.

Бъдещето

Бъдещето на ИИИЗк е свързано с перспективите за неговото развитие, което се опира както на традицията, така и на разгръщането на съществуващия потенциал и на създаването условия за търсене на нови възможности.

Някои от перспективите определено зависят от външни фактори, но много от заплахите биха могли да бъдат преодолені чрез междуинституционален диалог и креативни предложения.

Възможностите за подобряване на външната среда биха могли да бъдат потърсени чрез полагане на целенасочени усилия в следните посоки:

- Участие на учени-експерти от ИИИЗк в разработване на национална стратегия за развитие на културата и изкуствата;
- Участие на учени-експерти от ИИИЗк в процеса на създаване на устойчиви и целесъобразни културни политики;
- Полагане на усилия за развитие на политики за култивиране на устойчиви ценности и публичен интерес в обществото, спрямо културата, изкуствата и високите художествени и научни постижения в областта на изкуствата;
- Участие на изкуствоведи в създаването на по-справедливи критерии за оценка на научния труд, чрез които да се отчитат спецификите в областта на изследванията на изкуствата в различните световни и национални системи;
- Засилване на влиянието на учените-изкуствоведи върху финансирането в областта на изкуствата и неговото насочване към проекти с по-високи художествени качества, с цел ограничаване на стремежа за лесна и бърза печалба с ниски художествени качества;

- Участие в действия за повишаване на бюджетната субсидия на цялата Академия и за финансиране на науките за изкуствата;
- Включване в партньорски програми с националните медии;
- Предприемане на действия за по-нататъшна държавна подкрепа на българистичните и регионалните научни изследвания в европейски и световен контекст;
- Предприемане на действия за създаване на стимули за млади специалисти, които да бъдат привлечени към изучаване на изкуствата и отразяване на художествени събития;
- Предприемане на действия за създаване, поддържане и подкрепа на научни и научно-популярни издания с високо качество в областта на изкуствата;
- Оказване на експертно съдействие за създаване на политики за преодоляване на икономическата криза и нейното неблагоприятно влияние върху изкуствата и науките за изкуствата.

Изброените целенасочени усилия биха дали резултат само чрез действия както отгоре, така и отдолу, т. е. от страна на самите учени, част от които заемат временни позиции или са експерти в различни държавни институции и обществени организации.

Перспективите, от друга страна, зависят и от усилията на бъдещото ръководството и учените от самия Институт. В основата на тези бъдещи процеси лежи ясното и точното формулиране на стратегическите цели, свързани с управлението и развитието на Института.

Стратегическите цели на Института за изследване на изкуствата следва да бъдат:

- Да запази и разшири позициите си на национален център за изследване на изкуствата;

- Да се утвърди като авторитетен национален експертен център за анализи и предложения за политики в областта на изкуствата и културата;
- Да се утвърди като международно признат център за изследвания на изкуствата и за обучение на висококвалифицирани специалисти;
- Да предлага съвременни конкурентни програми за обучение на докторанти.

Стратегическите цели могат да бъдат изпълнени чрез осъществяването на следните управленски проекти:

Научноизследователска дейност

- Насърчаване на българистичните и регионалните научни изследвания в европейски и световен контекст и полагане на усилия за засилване и утвърждаване на тяхната международна разпознаваемост и престиж;
- Насърчаване на фундаменталните и научноприложните изследвания, които да са свързани както с преосмисляне на добре познати значими явления, така и с проучването на „бели полета“ и на по-малко известни артефакти, събития и личности в изкуството от националната история като част от европейското и световното културноисторическо наследство;
- Стимулиране на публикациите в престижни международни списания;
- Постепенно разширяване на използването на международно признати стандарти при оценка на качеството на научните продукти;
- Разширяване на усилията за интегриране на Института в Европейското изследователско пространство, с цел подобряване

качеството на изследванията и приближаването им до международните стандарти, разнообразяването на източниците на финансиране и повишаване на квалификацията на сътрудниците;

- По-активно използване от страна на учените на възможностите за кандидатстване с проектни предложения в националните научни програми: към Фонд „Научни изследвания“, към Министерство на културата, към Столична община и др.;

- Развитие на програма за международно сътрудничество в рамките на междуакадемични договори и споразумения (ЕБР); Еразъм+; Рамкови програми на ЕС и ЮНЕСКО; Оперативни програми на структурните фондове; други европейски и международни програми и фондове; национални и международни фирми и пр.;

- Осъществяване на специална програма за по-широко представяне на Института и на неговите сътрудници в справочници и бази данни на чуждестранни и международни организации, като възможен партньор за съвместни изследвания;

- Разширяване на индивидуалното и колективно участие в международни организации и научни срещи, където да се представят научните резултати, постигнати в Института;

- Подобряване и разширяване на дейността на Центъра за информационна, издателска и проектна дейност в посока на международно сътрудничество и включване в международни бази данни, за да изпълнява по-ефективно ролята си на посредник за участие в международни проекти; повишаване на научните резултати, които носят допълнително финансиране;

- Търсене на баланс между различните научни области и разработването теми чрез стимулиране на интердисциплинарни и трансдисциплинарни изследвания, както и на междусекторни и междуйнституционални проекти.

Образователна дейност

- Продължаване на усилията за повишаване на качеството на обучение на докторанти. Оказване на съдействие за по-широкото включване на докторантите в европейски докторантски програми, специализации, в програма Еразъм+, участие в международни конференции и др.;
- Продължаване на усилията за привличане на качествени млади специалисти за обучение по акредитираните докторски програми.

Институционално развитие

- Развитието на дейността на ИИИЗк следва да се осъществява в съответствие с нормативните изисквания и да бъде съгласувано с ОС на БАН, УС и Ръководство на БАН;
- Спазване на The European Code of Conduct for Research Integrity (ECCRI), ALLEA2; Етичния кодекс на служителите в БАН (ЕКСБАН), Закона за предотвратяване и установяване на конфликт на интереси (ЗПУКИ);
- Постигане на целенасоченост в работата от страна на Научния състав, Научния съвет, Ръководството, специалистите и помощния персонал по отношение настоящите и бъдещи предизвикателства;
- Спазване на принципите на прозрачност на управление;
- Засилване на ролята на периодичната атестация за израстването на учените и специалистите в Института;
- Продължаване на усилията за привличане на млади учени и специалисти в института. Насърчаване и подпомагане на младите учени и специалисти за по-широко включване в европейските програми за повишаване на квалификацията им: национални и международни

програми за докторанти и млади учени, както и на участието им в разработването на международни проекти;

- Продължаване на политиката за подобряване на материалната и информационната база за научни изследвания и обучение;
- Продължаване на политиката за повишаване на обществената видимост на дейностите в ИИИЗк в национален и международен мащаб.

Основни принципи на управление ще бъдат колегиалност, професионализъм, диалогичност, доверие при планирането, организирането, ръководството и контрола на дейността на Института.

Предложените стратегически цели и мерките за тяхното разрешаване зависят от общите усилия на всички: на Ръководството, на Научния съвет, на всички учени и на административните и помощните звена в Института за изследване на изкуствата.

„Единение, баланс, съзидание, красота“